

УДК 141.7(477)“17”(045)

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ СИСТЕМИ ОСВІТИ НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ В 1939–1941 рр.

Л. В. Кравчук, Т. Б. Кадобний, О. В. Лабівка, Н. Д. Островська

ДВНЗ “Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України”

SOCIO-POLITICAL ASPECTS OF THE EDUCATION SYSTEM IN TERNOPIL REGION IN 1939–1941

L. V. Kravchuk, T. B. Kadobnyi, O. V. Labivka, N. D. Ostrovska

SHEI “Ternopil State Medical University by I. Ya. Horbachevsky of MPH of Ukraine”

У статті розкрито основну мету і шляхи реалізації новоутвореної радянської влади на території Тернопільської області. Схарактеризовано природу політичного режиму, який шляхом ломки національних цінностей насаджував через систему освіти комуністичний світогляд корінному населенню краю.

The basic purpose and ways to implement the newly formed Soviet power on the territory of Ternopil region are developed. The nature of the political regime that imposed communist ideology to the indigenous population of the province through the education system by breaking the national values is defined.

Вступ. З відліком часу суперечливі сторінки нашої історії все більше набирають інтересу, який спонукає збагнути істину тих подій та їх наслідки в подальшому історичному процесі. Однією з важливих і необхідних передумов утвердження соціально-економічного устрою і політичного режиму виступає формування системи освіти, яка була б адекватною завданням і характеру такого режиму, а також ефективно працювала на ідеологічне і кадрове забезпечення його соціально-економічних і політичних структур. Тому цілком зрозумілими були намагання радянської влади, яка з приходом на Тернопілля вже 17–18 вересня 1939 року створила для керівництва всім політичним, економічним і культурним життям краю 17 тимчасових управлінь у повітових центрах і сотні селянських комітетів у селах, сформувати власну освітянську структуру як елемент єдиної системи засобів свого впливу на регіон [1].

Реформуванню системи освіти передувала реорганізація місцевого управління. На початок 1940 року було встановлено новий адміністративно-територіальний поділ Тернопільської області: замість зазначених 17 повітів сформовано 38 районів, в управлінні якими визначальну роль відігравали партійні організації. Саме вони, а точніше їх авторитарне керівництво забезпечували “найбільш діяльну розстановку комуністів на всіх ділянках виробництва, добивалися

злагодженості і чіткості в усіх ланках виробничої й суспільно-політичної діяльності”, розгортали “велику політичну, господарсько-організаторську і культурно-освітню роботу серед населення” [2].

У цьому контексті освіта краю стала предметом особливої уваги Тернопільського обкому КП(б)У, новостворених 38 райкомів партії, низових партійних організацій в містах і селах області. Стан шкільної освіти і рівень грамотності населення, отримані у спадок як результат культурно-освітньої політики польського уряду в 1921–1939 рр., необхідно визначити як украй низький, а за окремими параметрами – незадовільний. Політика Польщі в галузі освіти на західноукраїнських землях регламентувалася певними офіційними документами, серед яких одним з основних був “Шкільний статут” від 31 липня 1924 р., або, як його називали, “Кресовий шкільний закон”, що суворо окреслював створення і функціонування українських шкіл. Згідно з цим документом українська мова запроваджувалася в школі за умов, коли місцева громада становила не менше 25 % українського населення і якщо не менше 40 батьків дітей шкільного віку бажали викладання предметів українською мовою. Але навіть за такої правової норми польська влада зуміла скоротити кількість шкіл з українською мовою навчання за період 1921 по 1936 рік з 51,5 до 5,6 %. Окрім цього, третина дітей неза-

можних родин Тернопільщини не навчалася у початковій школі, а середня й вища освіта практично залишалися недоступними широким масам, особливо населенню сільських регіонів і малих міст [3].

Основна частина. Аналогічним було становище і в інших регіонах Західної України, що обумовлювалося згаданим “Кресовим шкільним законом”, за яким польська адміністрація повсюдно утворювала утравквістичні (двомовні) школи, де за обіцянкою влади навчання мало проводитися на засадах рівноправності української і польської мов. Однак задекларована рівноправність порушувалася однією з норм “кресового” закону: якщо для запровадження у школі навчання українською мовою необхідна була згода 40 батьків, то для польської мови така норма зменшувалася до 20. Більше того, місцеві польські урядовці вміло організовували фальшиві заяви від батьків щодо їх бажання перетворити школу в утравквістичну або навіть у польську.

Зазнавали утисків українські вчителі: з різних приводів їх не допускали до роботи в українських школах, переводили в центральні або західні воєводства Польщі з метою відірвати від місцевого населення, української культури, а на їх місце присилали польських фахівців, часто без педагогічної освіти, але здатних навчати дітей у дусі зневаги до національної історії та культури.

Згідно з “кресовим” законом в усіх народних, державних і приватних школах запроваджувались у статусі обов’язкових навчальних предметів польська мова, історія Польщі та “наука про сучасну Польщу”.

Статистика стверджує: за 3 роки дії цього закону в Західній Україні польська влада ліквідувала 1377 українських народних шкіл і на їх місці відкрили 1019 утравквістичних і 358 шкіл з польською мовою викладання. Намагання української громади вберегти національну школу відчутних результатів не дали. Спроби відкрити приватні українські школи у багатьох випадках не мали успіху, а в разі їх створення польська адміністрація знаходила різноманітні причини для їх закриття. Зокрема, Міністерство релігійних сповідвань і освіти Польщі зобов’язало повітових шкільних інспекторів провести в усіх приватних українських школах суворі іспити з історії та географії Польщі і за неналежних результатів таких іспитів школи закрити. Внаслідок цього тенденційного і цілеспрямованого інспектування 75% приватних українських шкіл припинили своє існування.

В загальному, із 3662 українських шкіл, які були у Західній Україні до встановлення польської влади, за 4 роки дії “кресового” закону залишилося 774.

Водночас стрімко зросла кількість утравквістичних шкіл: до прийняття закону їх було 79, за ці чотири роки стало 2114, окрім яких діяли 2273 майже повністю ополячені школи, де українська мова викладалась лише як один із предметів. Зокрема, на Волині, де українське населення складало 95%, в 1939 році діяла лише одна українська школа [2].

Тяжкою склалася ситуація з середньою освітою. У трьох західноукраїнських воєводствах (Львівське, Станіславське, Тернопільське) навчання українською мовою велось лише в 14 гімназіях, а в 1937–38 навчальному році їх залишилося 5. У Тернопільському і Волинському воєводствах в 1939 році не було жодної державної гімназії з українською мовою викладання. В цей же час серед 41 тисячі учнів середніх шкіл українців нарахувалося лише 7,5 тисячі. Практично недоступною була для українського населення вища школа. В усій Західній Україні функціонувало лише 5 закладів вищої освіти. Всі вони зосереджувались у Львові, навчання велось польською мовою. Причинами мінімальних шансів українців вступити до вищого навчального закладу були нерівноправні умови вступу та жорстка антинаціональна політика польського уряду у сфері освіти, внаслідок цього серед студентів вищої школи українці становили мізерний відсоток: у Львівському університеті – менше 14%, у Політехнічному інституті та Ветеринарній академії – близько 10% [4].

Освітня політика Польщі була антиукраїнською не лише за нормативно-правовою формою, а й за соціально-культурним, морально-духовним змістом, що межувало з політичним цинізмом. Такий цинізм насамперед полягав у тому, що, задекларувавши утравквістичні школи як двомовні, польська влада практично перевела їх на навчання польською мовою, якою читалися всі основні, а отже, і вирішальні у виховному і навчальному значеннях предмети. Українською мовою викладалися лише такі дисципліни, які не мали важливого впливу на формування свідомості школяра: рукоділля, фізична культура, а також латинь і релігія, де мова викладання особливої ролі не відігравала.

Цинічно зневажливим було ставлення польської адміністрації до української національної культури. У школах учням нав’язували думку, що належність до української нації свідчить про низький духовний рівень людини, бо всі українці – “хлопи і бидло”, а тому варто скористатися доступними можливостями до ополячення, наприклад, забрати метрику з православної церкви і здати до католицького костюлю. Це був найпростіший і найдоступніший

юридичний шлях зміни національної приналежності і, за твердженням польських учителів, переходу до статусу інтелігентної людини.

Наступним виявом цинізму польської влади у сфері освіти стала офіційна легенда про шкільні плебісцити, які нібито мали забезпечити право українського населення на навчання рідною мовою і на організацію національних шкіл. Польська адміністрація вживала всіх заходів, аби унеможливити проведення шкільних плебісцитів. Серед таких заходів були відверто підступні. Так, влада неофіційно переконувала селян, що плебісцит щодо мови навчання потрібно проводити тільки в тому селі, де є польська школа, а там, де діє українська школа, в такому плебісциті потреби немає. А потім факт відсутності плебісциту в селі з українською школою трактувався як небажання мешканців села навчати своїх дітей рідною мовою, після чого автоматично приймалося рішення про перетворення української школи в польську. Масово практикувалося застосування бюрократичних перешкод: селянам відмовляли у звіренні підписів на деклараціях; вимагали різноманітних додаткових документів для підтвердження особи школяра; затягували терміни розгляду декларацій до крайньої дати, після якої ці декларації ставали недійсними; не приймали до розгляду скарги або ігнорували їх; застосовували фальсифікацію декларацій на користь польської школи.

Однак і за таких умов шкільні плебісцити стали масовою маніфестацією українського населення за національну школу, за навчання українською мовою. Ще до прийняття “кресового” закону громади 1814 волостей Західної України подали декларації щодо навчання у школах українською мовою, причому згадані декларації стосувалися майже 140 тисяч дітей. Результат цієї маніфестації виявився зворотним: Міністерство релігійних сповідань і освіти Польщі прискорило процес ліквідації українських шкіл. З причини зменшення кількості національних в Західній Україні зростали відстані між окремими школами, а отже, і відстані, що їх доводилось долати учням сільської місцевості при відвідуванні занять. Такі відстані вимірювалися десятками кілометрів: значна кількість сіл знаходилась за 30 км від початкових і більше 50 км – від середніх шкіл. Територіально одна школа припадала більш ніж на 20 кв. км. Як наслідок, у більшості повітів школу відвідували лише 30–40 % дітей шкільного віку. Причому кількість дітей, не охоплених навчанням у школі, постійно зростала і на 1939 рік досягла 400 тисяч осіб.

Наступ на українську школу здійснювався польською владою за всіма доступними їй напрама-

ми, в тому числі фінансовим і кадровим. Зокрема, державний бюджет Польщі передбачав витрати на освіту в межах 1 млн злотих, а на утримання поліції – більше 120 млн злотих. Репресивною була і кадрова політика польського уряду: 1500 кращих українських учителів переселили із Західної України до центральних і західних районів Польщі; 2500 педагогів українських шкіл звільнили без всяких об’єктивних підстав; серед шкільних фахівців лише кожен шостий був українцем за національністю.

Ліквідація українських шкіл ішла двома шляхами: їх або закривали, або полонізували. За період з 1919 по 1939 рік кількість українських шкіл скоротилася більш аніж у 25 разів. Однією з форм боротьби проти ополячення українських шкіл стало бойкотування батьками та учнями навчального процесу в польських і ополячених школах. Вже на початку масової ліквідації українських шкіл шляхом їх перетворення у польські чи утравістичні значна кількість дітей відмовляється відвідувати заняття і навіть залишає навчання. Зокрема, це зробив 81 учень в с. Сапогові Борщівського повіту; 45 – в с. Утішків, 73 – в с. Верхобужі, 33 – в с. Лука Золочівського повіту; 30 – в с. Половцях, 33 – в с. Колодянах, 52 – в с. Звинячі, 72 – в с. Росохачі Чортківського повіту; 153 – в с. Балці Мостиського повіту; 102 – в с. Буцневі Тернопільського повіту і т. д. Таке явище було масовим для всіх регіонів Західної України [5].

Таким чином, у результаті цілеспрямованої антиукраїнської політики польського уряду в галузі освіти практично була знищена українська національна школа на всіх її рівнях: початковому, середньому і вищому, чим створювалися специфічні передумови для утвердження власної системи освіти новою окупаційною владою – радянською. По-перше, відсутність належної мережі національних освітніх закладів позбавляла радянську владу необхідності затрачати зусилля на деструктивну діяльність – ліквідацію неадекватних режимів навчальних установ (вони були ліквідовані польською владою). По-друге, тотальна неписьменність і малописьменність дітей, молоді і дорослого населення Західної України являли собою своєрідну “освітнянську цілину”, на якій без особливих зусиль можна було впроваджувати власні навчально-освітні програми із заданими світоглядно-ідеологічними орієнтирами (люди з відповідним рівнем освіти володіють сформованим світоглядом певного ідейного напрямку, і як правило, негативно сприймають насадження інших світоглядних стереотипів). По-третє, нерозвинутість, а точніше відсутність, середньої спеціальної і вищої національної школи привела

до тотального дефіциту національних кадрів середньої і вищої ланок в усіх сферах суспільного життя українського соціуму, що унеможливило фаховий супротив новій кадровій політиці радянської влади (спеціалісти західноєвропейської школи мають відмінні від заідеологізованих радянських не лише світоглядні, а й фахово-виробничі установки) – і цим відкрився простір для кадрової експансії радянського режиму в усі сфери життєдіяльності населення і в усі структури та інституції матеріального і духовного виробництва, в тому числі і насамперед в освіту. Почетверте, катастрофічний стан національної школи в Західній Україні служив вигідним контрастним фоном для ілюстрації позитивних тенденцій і прогресивних досягнень запроваджуваної радянської системи освіти в напрямі підвищення грамотності дітей і молоді, зростання культурно-освітнього рівня громадян, підготовки кваліфікованих кадрів, забезпечення доступу широких верств населення не лише до надбань науки, культури і мистецтва, а й до вирішення суспільних справ, до участі в громадсько-політичному житті тощо.

Яскравим доказом того, що радянській владі був вигідним занедбаний, а за окремими показниками і критичний стан освітніх інституцій Західної України на час її окупації Червоною Армією у вересні 1939 року, служить такий факт: одним із перших заходів радянської адміністрації в культурно-освітній сфері стала ліквідація тих українських освітніх і культурних закладів, які розпочали свою діяльність ще в умовах польського режиму. Зокрема, до приходу радянської влади у Західній Україні діяли 2984 відділення “Просвіти”, які об’єднували понад 100 тисяч осіб. Працювала організація “Рідна школа”, що нараховувала 1075 гуртків з 43 088 активістами. Функціонував “Союз українок”, куди входило 25 тисяч жінок. Окрім них, організація “Сокил” (38 гуртків), молодіжна організація “Луг” (520 гуртків), просвітницьке товариство “Громада” (1200 активістів), Наукове товариство ім. Т. Г. Шевченка. Всі вони здійснювали культурно-освітню роботу патріотичного спрямування і на початок 1940 року всі були закриті, бо не відповідали радянським стандартам освіти і виховання, комуністичним ідеологічним орієнтирам.

Такий же підхід здійснювався до навчальних закладів, реорганізація яких з огляду на їхню відміну від радянської традиційної організаційно-методично структурованої системи навчання була складнішою, аніж ліквідація. Так, у жовтні 1939 року ліквідовано Бережанську українську гімназію, відому своїми національними традиціями і культурно-освітніми здобутками.

Радянізація системи освіти на західноукраїнських землях мала стратегічним завданням перетворення місцевої школи в ідеологічний засіб утвердження комуністичного режиму, русифікації українського населення, виховання громадян, насамперед дітей і молоді, в дусі комуністичної ідеології, відданості комуністичним доктринам СРСР, серед яких провідне місце належало постулату верховенства російського народу як “старшого брата” іншим, в першу чергу українському, народам СРСР та положенню про керівну і спрямовуючу роль комуністичної партії в усіх сферах суспільного життя.

Реалізація такого завдання за необхідністю передбачала ліквідацію української національної системи освіти, особливо тих її елементів, що залишилися після польського панування і могли стати зародком вільного національного шкільництва. Одним із результатів ліквідації української школи стала її централізація і підпорядкування директивному керівництву в Москві, а також уніфікація навчального процесу, організаційної структури і системи управління за взірцем радянської російської школи, що, крім усього, сприяло плановій русифікації українських шкіл. Централізація і русифікація української школи привели до того, що з часом 75–80 % студентів вищих закладів освіти і 35–40 % студентів середніх спеціальних навчальних закладів навчалися в освітніх установах, які були підпорядковані безпосередньо союзному центру і де викладання здійснювалося російською мовою.

Запровадження в навчальний процес російської мови виступало найголовнішою складовою системи заходів з радянізації освіти на західноукраїнських землях. Зрозуміло, що на територіях, де українці складають 80–90 % населення, нелогічно і в соціальному плані небезпечно було б утворювати школи лише з російською мовою навчання, хоча з часом у західноукраїнських містах і містечках так звані “російські школи” були засновані. Тому для здійснення русифікації шкільної молоді (учнів початкових, семирічних і середніх шкіл) педагоги шкіл з українською мовою навчання були зобов’язані переконувати своїх вихованців у тому, що російська мова є їх другою рідною мовою. Для цього в навчальних планах українських шкіл вивчення російської мови запроваджували вже з другого класу, а іноземних – лише з п’ятого, кількість академічних годин, відведених на російську мову, була в 1,5 раза більшою за кількість годин, визначених для вивчення іноземних мов. Характерно, що в 7–10 класах середньої школи з українською мовою навчання на вивчення російської мови і літератури навчальним планом відводилось більше годин, аніж в тих же кла-

сах української школи з російською мовою викладання на вивчення української мови і літератури. Централізовано підготовлені навчальні плани свідчили, що на вивчення російської мови та літератури в школах українською мовою навчання відводилось на 160 годин більше, ніж для вивчення української мови та літератури в школах з російською мовою навчання. Факт вивчення української мови в російськомовних навчальних закладах свідчив не про демократизм радянської школи і не про повагу радянського режиму до національної культури, а був обумовлений політико-правовою та соціально-культурною необхідністю: для забезпечення ефективності управління поневоленим народом окупант змушений якщо не знати, то хоча б розуміти його мову і культуру.

Особливу увагу і турботу щодо вивчення російської мови в школах України, насамперед в її західних регіонах, виявляли вищі партійні органи. 5 квітня 1940 року Відділ пропаганди та агітації ЦК КП(б)У направляє секретареві ЦК КП(б)У М. О. Бурмістренку довідку про викладання мов у середніх і початкових школах України. З довідки випливає, що в полі зору партійних функціонерів перебувають всі школи з українською, російською, єврейською і польською мовами викладання, а також змішані школи, в яких учні окремих класів вивчають навчальні дисципліни однією із названих мов. Партійні організації постійно контролюють діяльність не лише україномовних і російських шкіл, а й 2070 національних, серед яких нараховується 234 єврейських, 156 молдавських, 1093 польських і 587 “змішаних”. Відділ пропаганди та агітації ЦК КП(б)У перебирає на себе організаційно-методичні функції і пропонує ввести викладання російської мови в українських початкових школах з четвертого класу (замість другого), а в середніх школах – з п’ятого класу (замість третього). В національних школах (єврейській, молдавській, польській) російська мова запроваджується з четвертого класу (замість другого і третього). Іноземну мову в цих школах пропонується вивчати з шостого класу (замість п’ятого). Згадана довідка була схвалена Постановою УК КП(б)У “Про викладання мов в національних школах УРСР” від 8 квітня 1940 року.

Висновок. Уніфікація структури національної освіти на західноукраїнських землях у контексті її включення в систему тогочасної радянської, а точніше російської школи, диктувалася необхідністю приведення всієї освітянської конструкції до вимог нової класової структури населення СРСР, особливо такої її центральної складової, як партійно-державна бюрократія, до потреб прискореної мілітаризації країни,

розвитку важкої індустрії, стабілізації усупільненого і удержавленого сільського господарства.

Структура тогочасної радянської школи, окрім дитячих садків системи дошкільного виховання, що охоплювала дітей віком від 3 до 7 років, включала три основні типи навчальних закладів: загальноосвітню школу, нижчу і середню професійні школи, вищу школу.

Загальноосвітня школа поділялась на три ступені: початкова школа, неповна середня школа і середня школа. Початкова школа включала 1–4 класи загальноосвітньої школи і охоплювала дітей віком 7–10 років. Програма навчання була такою ж, як і в перших чотирьох класах неповної середньої чи середньої школи. Навчання в цій школі було загальнообов’язковим і здійснювало підготовку учнів для переходу до 5 класу неповної середньої чи середньої школи або для вступу до нижчих професійних шкіл. Неповна середня школа (семирічка) утворювала другий ступінь загальноосвітньої школи і призначалась для дітей віком 7–13 років. Навчальний план був ідентичним навчальному плану перших семи класів середньої школи. Після закінчення семирічки учень мав право вступу до 8 класу середньої школи або до нижчих і середніх професійних шкіл і технікумів. Середня школа з десятичним терміном навчання належала до найвищого ступеня загальноосвітньої школи. Вона охоплювала школярів віком від 7 до 16 років. Програма навчання в цій школі в перших чотирьох класах відповідала програмі навчання в початковій школі, в 5–7 класах – програма навчання в нижчих середніх школах. Програма навчання 8–10 класів характеризувалася вищим ступенем складності, включала низку нових предметів, мала багатше змістове наповнення, що дозволяло випускникам середньої школи ставати абітурієнтами вищих закладів освіти або дворічних фахових шкіл. За статистикою, у 1940–1941 навчальному році в Україні діяли 29 314 загальноосвітніх шкіл з контингентом учнів 6,8 млн осіб.

Окрему групу загальноосвітніх шкіл в Україні склали школи, які окремими своїми організаційно-структурними і навчально-методичними характеристиками відрізнялися від типових. Це насамперед школи робітничо-селянської молоді, де молоді люди, зайняті у сфері виробництва, у позаробочий час за спеціальною навчальною програмою могли здобути середню освіту. Функціонували вечірні школи для сільської молоді, де мешканці села віком 14–15 років без відриву від виробництва навчалися за програмою початкової або неповної середньої школи. Особлива роль відводилася загальноосвітнім школам (курсам)

для дорослих, що організувались для ліквідації неписьменності населення старшого віку і діяли у позазавиробничий час. До цієї групи належали спеціальні школи для сліпих і глухонімих дітей, а також для дітей з дефектами розвитку (дітей з особливими потребами).

Нижчі професійні школи готували молодих робітників середньої кваліфікації з певної спеціальності без надання їм середньої освіти. Цю групу навчальних закладів склали ремісничі, залізничні школи і школи фабричного-заводського навчання. Фактично укомплектування цих шкіл відбувалося методом мобілізації молоді, яка закінчувала початкову або неповну середню школу. Після завершення навчання значну частину випускників направляли поза межі національних республік, не стільки для розвитку тамтешнього виробництва, скільки для денационалізації молодої людини. Вихідців із Західної України, які навчалися у ремісничих, залізничних чи школах ФЗН, як правило, направляли до різних областей РРФСР і Середньої Азії. Навчання в ремісничій і залізничній школі тривало 2–3 роки, а в школах ФЗН – 6–12 місяців, залежно від складності спеціальності. Для випускників нижчої професійної школи здобуття вищої освіти ставало практично неможливим через відсутність загальної середньої освіти. До нижчої професійної школи відносились і різні короткотермінові курси, де готували для сільськогосподарського виробництва поширених аграрних спеціальностей (трактористів, комбайнерів, землевпорядників, обліковців, бригадирів тощо). Ці курси не були стабільними навчальними закладами і організовувались лише за виробничою потребою та функціонували протягом того часу, який був необхідний для підготовки відповідної кількості кваліфікованих працівників заданих спеціальностей. Станом на 1941 рік нижча професійна школа України нараховувала 165 ремісничих училищ, 30 залізничних і 318 шкіл ФЗН, де навчались близько 230 тис. учнів.

Література

1. Історія міст і сіл УРСР. Тернопільська область. – К., 1973. – 639 с.
2. Павлюк І. С. Боротьба за народну освіту в Західній Україні в 1919–1939 рр. З історії західноукраїнських земель / І. С. Павлюк. – К., 1957. – 245 с.
3. Соколовська Т. Г. Культурне будівництво у західних областях УРСР в перші радянської влади : вересень 1939 –

Мережу середньої професійної школи склали різнопрофільні технікуми, промислові та сільськогосподарські школи, педагогічні й медичні училища та інші професійні школи (лісгосподарські, ветеринарні, будівельні тощо), що готували спеціалістів середньої кваліфікації. До загальних навчальних закладів мала право вступу молодь з освітою не нижче 7 класів загальноосвітньої школи і після успішного складання вступних іспитів. Залежно від типу освітнього закладу термін навчання встановлювався від 2 до 4 років. Керівництво середньою професійною школою було дуальним: навчально-методичне управління здійснював Народний комісаріат (згодом Міністерство) вищої освіти, а матеріально-організаційне – відповідний профільний Народний комісаріат (згодом профільне Міністерство). Слід зазначити, що для випускників середньої професійної школи навчання у вищих закладах освіти було важко доступним. Насамперед, вступ до вищої школи їм дозволявся лише після 5 років професійної діяльності на виробництві (згідно з направленням органів управління освітою), а також за умови представлення позитивних характеристик і рекомендацій профкомів, парткомів і відповідних урядових інституцій. Більше того, успішне складання вступних іспитів після п'ятирічної перерви у навчання ставало проблемним. Мережа середньої професійної школи на 1940 рік складала 597 технікумів та інших фахових шкіл з контингентом 192,2 тис. осіб.

У системі радянської освіти вища школа покликана не лише підготувати необхідну кількість спеціалістів відповідного науково-освітнього рівня та професійної кваліфікації, а й виховати активних і дисциплінованих виконавців програм, директив, планів і настанов, визначених вищим партійно-державним керівництвом.

червень 1941 рр. 40 років Великого Жовтня / Т. Г. Соколовська. – Львів : Видавництво Львівського університету, 1957. – 260 с.

4. Ярош Б. О. Тоталітарний режим на західноукраїнських землях. 30–50-ті роки ХХ століття / Б. О. Ярош – Луцьк, 1995. – 176 с.

5. ЦДАГО України, Ф. 1., оп. 6, спр. 603, арк. 184–185.

Отримано 10.10.14